

УДК 711.1

Несух М.М., к.т.н., доцент Голик Й.М.,
Ужгородський національний університет

ФОРМИ ПОСЕЛЕНЬ ЗА КОНФІГУРАЦІЮ ПЛАНУ В БАСЕЙНАХ РІЧОК ЗАКАРПАТТЯ

Опрацьовані форми планувальних структур басейнів основних річок Закарпаття.

Ключові слова: конфігурація плану, планувальна структура, басейн річки, форма, групи.

Мережа малих міст і сільських поселень, яка склалася в басейнах гірських річок Закарпаття, не відрізняється високим ступенем стійкості: змінюються такі показники, як адміністративна кількість населених місць, демографічна структура, величина народногосподарського комплексу, простежуються агломеративні особливості на окремих територіях та особливості формування і розвитку конфігурації плану.

Поселення, які розвиваються в басейнах річок є найбільш поширеною формою створення центрів туризму та аграрно-промислового комплексу. Функціональна організація, планування та забудова малих міст, та сільських поселень залежить від їх специфіки: способу життя, традицій, природно-екологічних умов, сучасних вимог і можливостей, розвитку приватної власності, тощо.

Враховуючи особливості таких поселень, в яких велику питому вагу у загальному балансі території займає індивідуальна забудова із присадибними ділянками, велику увагу слід приділяти аналізу напрямків територіального розвитку, вибору резервних ділянок будівництва та визначенню адміністративної межі території поселення. Це також має важливе значення для регулювання земельних відносин.

У планувальній структурі поселень, які розвиваються в басейнах річок Закарпаття, зберігаються і ефективно використовуються природні ресурси, етнічні особливості. Разом із тим, слід приділити більшу увагу формуванню масштабів внутрішнього простору та взаємодії із навколишнім середовищем. Тому що, все це повинно зайняти відображення у формуванні співрозмірного масштабам поселення транспортно-планувального каркаса, системи пішохідних шляхів, архітектурно-планувального упорядкування території, формування центру міста (села, селища) та місць рекреації.

При формуванні мережі транспортних артерій малих міст і сільських поселень в басейнах закарпатських рік необхідно виключати можливості транзитного руху через поселення. Забезпечити організацію зовнішніх обхідних транспортних магістралей і доріг для вантажного транспорту, створювати мережу вулиць для пішоходів та виділити смуги для вело руху вздовж доріг.

Дослідження показали, що за конфігурацією плану малі міста і поселення в басейнах гірських рік Закарпаття поділяються на класичні групи: компактні, лінійні, розчленовані та із ознаками агломеративності, що змінює конфігурацію плану в басейнах основних рік Закарпаття: Тересви, Терєблі, Ріки, Латориці, Боржави та Ужа. Всього обстежено 148 населених місць різної величини та народногосподарського профілю.

Міста і села розміщені у специфічних умовах вздовж ріки, на складному рельєфі та природних охоронних зон. У більшості поселень сформована відкрита планувальна структура, яка дає можливість розвивати усі функції міста та утворити буферні розриви між сусідніми поселеннями. План сформований на основі головної вулиці де сформований центр, розміщені установи культурно-побутового обслуговування відповідних рівнів, створені озеленені території

Лінійна форма плану простежується у такій кількості поселень:

Ріка	Кількість поселень	%, від загальної кількості
Теребля	6	35
Тересва	6	
Ріка	9	
Латориця	9	
Боржава	12	
Уж	10	
Всього	52	

Компактна структура, як відомо, є найбільш оптимальною. Вона дозволяє сформувати ефективне розміщення основних функцій, економічно сформувати транспортну та інженерну мережу, систему закладів обслуговування. Компактна форма плану виявлена у такій кількості поселень:

Ріка	Кількість поселень	%, від загальної кількості
Теребля	10	44
Тересва	6	
Ріка	6	
Латориця	19	
Боржава	14	
Уж	10	
Всього	65	

У поселеннях із розчленованою структурою (хутірною) виділяються невеликі планувальні утворення, що обумовлені дисперсним розміщенням

частин міського плану. Особливе значення в таких поселення має розумний підхід до територій, які не використовуються, тому що це є складний рельєф у межах гірських масивів. Такі ділянки можуть бути збережені для загального образу поселення, для формування озелених територій, рекреаційних зон, тощо.

Розчленована форма (хутірна) плану виявлена у такій кількості поселень:

Ріка	Кількість поселень	%, від загальної кількості
Теребля	5	11
Тересва	5	
Ріка	4	
Латориця	-	
Боржава	-	
Уж	2	
Всього	16	

Разом із класичними формами конфігурації плану виявлені поселення із ознаками агломеративності, що змінює конфігурацію плану або сільські агломерації, що змінюють початкову форму плану. Забудовані сприятливі території між поселеннями за останні декілька років і це створює додаткові незручності у використанні територій. Такі форми виявлені у незначній кількості поселень. Наприклад:

Ріка	Кількість поселень (утворень)	%, від загальної кількості
Теребля	3	10
Тересва	2	
Ріка	1	
Латориця	2	
Боржава	3	
Уж	4	
Всього	15	

Отже, дослідження виявили, що форми поселень в басейнах річок здебільшого є класичними, але із деякими особливостями, які притаманні гірським місцевостям. А саме, не дивлячись на складний рельєф мережа населених місць вздовж русел річок розміщені рівномірно. Диференціація центрів обслуговування різних рівнів здійснюється залежно від відстані, витрат часу на транспортне пересування, наявності природного бар'єру – річки. В деякій мірі змінюються відстані та витрати часу до центрів тяжіння відносно нормативу: торговельних - 10-15 км., побутового обслуговування – до 8 км., адміністративно-громадські – 30-40 км., культурно-просвітні – до 40 км., лікувально-профілактичні – до 40 км., спеціальної освіти – 70 км. Значну частину міжселищних функцій доцільно розміщувати не тільки в

загальноміських центрах міст-центрів, системи розселення, але і в опорних пунктах. Наприклад Ужгород-Середнє, Мукачево-Чинадієво, Іршава-Довге.

Конфігурація плану поселення може поступово змінюватися залежно від характеру забудови, від розміщення закладів обслуговування вищих рівнів, від динаміки міжпоселенних зв'язків, від будівництва шляхопроводів, тощо.

Розселення – розміщення населення в басейнах річок, є результатом впливу складного комплексу соціальних, демографічних та економічних факторів в конкретних соціально історичних умовах. Форма плану поселення в системі розселення, яка склалася на згаданих територіях, буде змінюватися залежно від зміни соціально-економічних факторів.

Література

1. ДБН 360-92**Містобудування. Планування та забудова міських і сільських поселень. – К.: «Укрархбудінформ», - 1993. - 107 с.
2. Містобудування. Довідник проектувальника. За загальною редакцією Т.Ф.Панченко. - К.: «Укрархбудінформ», - 2001. – 188 с.

Аннотація

В работе рассмотрены формы планировочных структур бассейнов основных рек Закарпатья.

Annotation

In this paper, processed forms of planning structures Transcarpathian basins of major rivers.